

İKİ SAVAŞ ARASI DÖNEMDE (1920-1939) TÜRKİYE CUMHURİYETİ VE SOVYETLER BİRLİĞİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN TÜRK ARŞİV BELGELERİ İŞİĞİNDE İNCELENMESİ

Atiye EMİROĞLU^{1*}

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Ermenek Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, Karaman, Türkiye

*atiyemiroglu@gmail.com

+ORCID: 0000-0002-0588-0065.

Öz- Rusya'da Dünya Savaşı bitmeden devrilen Çarlık rejimi yerine tüm dünyanın özellikle güçlü ülkelerin dikkatini üzerine çeken yeni bir rejim kurularak Bolşevik rejimi adı altında, dünya siyasetinde yer edinilmeye çalışılmıştır. Buna paralel olarak Osmanlı Devleti'nden aldığı mirasla millet egemenliğine dayalı demokratik ve cumhuriyetçi ilkeler doğrultusunda milli bir devlet olarak inşa edilen Türkiye Cumhuriyeti Devleti, bağımsız bir devlet olduğunu kanıtlayarak dünya siyasetinde yer edinmeye çalışmıştır. Bu süreçte her iki devletin savunduğu fikirler ve inşa etmeye çalıştıkları sistemler birbirinden farklı olsa da aynı güçlere karşı verdikleri mücadelede birlikte yan yana hareket etmeyi kabul etmişlerdir. Aralarında meydana gelen her türlü olumsuz gelişmenin tamiri adına iki devletin de anlayışlı hareket ettiğini söylemek mümkündür. Bu süre zarfında birbirlerine faydası dokunacak adımlar atmaları, iki devlet açısından olumlu sonuçlar doğurmuştur. Nitekim Milli Mücadele'de Sovyet Rusya'nın sağladığı maddi desteğin önemi, Milli Mücadele'yi yürüten kadronun içine düştüğü ekonomik bunalımın büyüklüğü göz önüne alındığında anlaşılabilir. Halkın yıllardır süren savaşlardan yorgun düşmüş olması, yine Rusya gibi bir ülkenin Türk bağımsızlık mücadelesine verdiği desteğin önemini, anlamayı kolaylaştıracaktır. Çalışmada, Sovyet Rusya ve Türkiye arasında 1920-1939 yılları arasında imzalanan anlaşmaların Türkiye'deki ekonomik, sosyal ve kültürel alanlardaki etkileri incelenmiştir. Kaynak kullanımında arşiv belgeleri temel alınmış ve konuyla ilgili yapılan telif ve tetkik eserlere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sovyetler Birliği, Türkiye, anlaşmalar, ekonomi, eğitim.

AN EXAMINATION OF THE RELATIONS BETWEEN THE REPUBLIC OF TURKIYE AND THE SOVIET UNION IN THE INTERWAR PERIOD (1920-1939) IN THE LIGHT OF TURKIYE ARCHIVE DOCUMENTS

Abstract -Instead of the Tsarist regime, which was overthrown in Soviet Russia before the end of the First World War, a new regime that that attracted the attention of the whole world, especially the powerful countries, was established, and an attempt was made to gain a place in world politics under the name of the Bolshevik regime. In parallel with this, the Republic of Turkiye which was built as a national state in liv eline with democratic and republican principles based on national sovereignty with the inheritance it received from the Ottoman Empire, tried to gain a place in world politics by proving its new system and being an independent state. In this process, although the ideas that both states defended and the systems they tried to build were different from each other, they agreed to act side by side in their fight against the same forces. In the study, the effects of the agreements signed between Soviet Russia and Turkey between 1920 and 1939 on the economic, social and cultural areas in Turkey were examined. In the use of sources, archive documents were taken as basic and copyrighted, and research works on the subject were included.

Keywords: Soviet Union, Turkey, deals, economy, education.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'ndan önce Batı devletlerinde mevcut sanayi, bilim ve ekonomik ilerlemelere rağmen ilerleme kaydedemeyerek yenilmiştir. İngiltere, Fransa ve Almanya gibi devletlerden krediler almış, zamanla kredilerin faizini dahi ödeyemez duruma gelirken yarı sömürge devlet durumuna düşmüştür. Almanya'ya yönünü dönen ve Almanya'nın desteğini sağlarken sömürge olma eğiliminden kurtulamayan Osmanlı, I. Dünya Savaşı'na bilim ve teknikte yenilmiş ancak Almanya'dan aldığı destekle Batı devletlerini askeri alanda yenilgiye uğratma umuduyla girmiştir. Ancak bu umut, Almanya'nın İtilaf güçleri karşısında aldığı ağır darbelerle yerini büyük bir hüsrana bırakmıştır. I. Dünya Savaşı'nın sonunda Osmanlı Devleti; halkı perişan, aç, salgırlarla mücadele eden, erkek nüfusunun büyük çoğunluğunu ve okumuş kesimin önemli kısmını savaşta kaybetmiş, savaşın öncesine göre daha yıkık ve perişan bir hale gelmiştir. Ülke yer yer işgal edilirken halk, her türlü olumsuzluğa rağmen işgaller karşısında direnmeyi tercih etmiştir. Halkın direnci, yeni bir rejimin habercisi olmuştur. Emperyalist güçlere karşı verilen mücadele, Rusya'da kurulan yeni rejim tarafından fark edilmiştir (Şamsutdinov, 1999: 123,175). Rusya'da kurulan rejimin emperyalist güçlere karşı 3 Mart 1918 tarihinde imzalanan ve Osmanlı'ya toprak kazandıran Brest-Litovks anlaşmasıyla takınmış olduğu tavır şüphesiz Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucu kadrosunun gözünden de kaçmamıştır. Rusya, bu anlaşmayla toprak kaybetme pahasına savaşın çekilme kararı almıştır. Milli Mücadele'nin başarısı için silah, cephane, para desteği ve sonrasında sanayinin gelişmesi adına Sovyet Rusya'dan alacağı desteğin öneminin farkında olan Atatürk, Lenin'le kurmuş olduğu iletişimle beklemiş olduğu desteği almıştır (Kolesnikov, 201).

Karşılıklı çıkarlar üzerine kurulan Türk-Rus ilişkisinin olumlu seyri, Türkiye kadar Sovyet Rusya açısından da olumlu sonuçlar doğurmuştur. Nitekim Çarlık Rusya'nın külleri üzerine inşa edilmeye çalışılan komünizm, kapitalist dünyada asla destek bulmamıştır. İtilaf Devletleri, Osmanlı Devletiyle yapmış oldukları barış antlaşmasından sonra en kısa sürede Rusya'yı abluka altına alarak Çarlık yönetiminin yeniden inşasını istemişlerdir. Ancak Anadolu'da patlak veren Milli Mücadele'yi bastırmaya çalışmak İtilaf Devletleri'nin güçlerini bölmelerine neden olmuştur. Ayrıca Osmanlı'nın yıkılması ve emperyalist güçler tarafından paylaşılarak Rusya'ya yakın bir bölgede güçlenmeleri, Rusya açısından sorun olabilecekti. Bu

süreçte yaşanan olaylar, Sovyet Rusya'nın Milli Mücadele'ye silah ve para yardımı yapmasına neden olmuş ve yardım Sovyet Rusya'ya da fayda sağlamıştır (BCA, 30-10-0-0, 247/671/6, 29.06.1921).

Sovyet Rusya'nın Türk Milli Mücadele'sine destek vermesinin diğer nedeni ticari ilişkiler açısından, tarım ürünlerinden faydalanabilmesidir. Sovyet Rusya, ayrıca Türkiye'de komünizm rejimini inşa edebilme ihtimalini de göz önünde bulundurmıştır. Türk Milli Mücadelesine Sovyet Rusya tarafından verilen destek ve Türk-Rus ilişkileri, dünya siyasetinde ilgi ve dikkatle izlenmiştir. 1924 yılının başında Moskova'da yayımlanan *Pravda* gazetesinin "Sovyet Rusya" başlıklı yazısında Türk-Rus ilişkilerinin öneminden, iki ülkenin birbirlerine yakın konumları dolayısıyla da dostane ilişkilerin iki ülkenin çıkarına da uyacağından, ticaret ilişkilerinin geliştirileceğinden bahsedilmiştir (BCA, 30-10-0-0, 247/671/55, 23.10.1924).

Türkiye ile kurulan iyi ilişkilerin Sovyet Rusya açısından diğer bir önemi ise, Türkiye'nin Sovyet Rusya ile farklı ülkelerin arasında iletişimi sağlamak adına köprü görevi görmesi olmuştur. Nitekim Türkiye'nin Sovyet Rusya ile İran, Romanya gibi ülkelerin ilişkilerini iyileştirmeleri sürecinde etkisi büyük olmuştur. Romanya ile Sovyet Rusya arasında oynadığı rol Chicago Tribune ve Independance Roumaine gazetelerinde haber olmuştur. Her ne kadar haber yazılarında Türkiye'nin Doğu Avrupa ve Balkanlarda rolünün olmadığı vurgulanmış olsa da Türkiye'nin dünya siyasetindeki yeri fark edilerek durum inkâr yoluna gidilmiştir (BCA, 30-10-0-0,83/550/27, 11.04.1932). Bazı haber yazılarında Türkiye'de hayatın Sovyet Rusya'da olduğu gibi düzenleneceğinden bahsedilmiştir (BCA, 30-10-0-0, 244/650/11, 26.05.1932). Türk-Rus yaklaşması olumlu ya da olumsuz dünya siyasetinin merkezinde yerini almıştır.

Türk-Rus ilişkileri, birçok yerli ve yabancı araştırmacı tarafından ele alınmıştır. Bunlardan bazıları şöyledir: Lord Kinross, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş sürecini ve gerçekleştirilen reformları anlattığı Rus arşiv belgelerine dayanan çalışmada, Türk-Rus ilişkilerinin tarihsel sürecini ele alarak iki ülke arasındaki ilişkilerin ve işbirliğinin öneminden bahsetmiştir (Kinross, 2018). Yılmaz ve Yahşi yapmış oldukları çalışmada, geçmişten günümüze Türk-Rus ilişkilerini geniş bir perspektiften ele alarak iki ülkenin tarihsel süreç içerisinde olumlu ya da olumsuz ilişkiler silsilesinde birbirlerine nasıl ihtiyaç duyduklarını, ancak yine de iki ülkenin birbirlerine her zaman şüphyle baktıklarını ortaya koymuştur (Yılmaz ve Yakşi,

2016). Topsakal, Türk-Rus ilişkilerini, Osmanlı Devletinden önceye dayandırarak günümüze kadar tarihsel süreç içerisinde iniş ve çıkışlarıyla değerlendirmiştir (Topsakal, 2016). Gönlübol ve Sar, Atatürk dönemi dış politikayı geniş bir perspektiften değerlendirerek Türk-Rus ilişkilerini farklı bir boyutuyla ele almıştır (Gönlübol ve Sar, 1990). Bunların yanı sıra Türk-Rus ilişkileri alanında yurtiçinde ve yurtdışında çalışan birçok araştırmacıyı saymak mümkündür.

1. AMAÇ VE YÖNTEM

Geçmişten günümüze Türk-Rus ilişkileriyle ilgili hem Türk hem yabancı araştırmacılar tarafından birçok çalışma yapılmış ve yapılmaya devam edilmektedir. Türk-Rus ilişkisi; her iki ülkenin coğrafi konumları, ekonomik ve ticari ilişkileri açısından stratejik öneme sahiptir. İki ülkenin tarihsel süreç içerisinde kendi menfaatleri adına, siyasi arenada barış anlaşması ya da sözleşmeler yapmaları olumlu ya da olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Çalışmanın amacı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş aşamasında Sovyet Rusya'yla geliştirdiği olumlu ilişkilerin toplumsal, kültürel ve ekonomik alanda yansımalarını incelemektir. Konuyla ilgili yapılan birçok araştırmaya rağmen Atatürk dönemi Türk Sovyet ilişkilerini farklı boyutlarıyla irdelemek ve etkilerini değerlendirmek çalışmaya özgün değer katmaktadır. Araştırma sürecinde, birincil kaynaklara ulaşılması amacıyla Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşiv Belgeleri taranmış ve ilgili kısımlar çalışmada kullanılmıştır. Osmanlıca olan belgeler yazar tarafından günümüz Türkçesine çevrilmiştir. TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı resmi sitesinden tutanaklara erişim sağlanmış ve çalışmada referans olarak gösterilmiştir. Ayrıca konuyla ilgili hatıratlar, telif ve tetkik eserler de incelenerek ilgisi bulunan kaynaklar, araştırmada referans olarak kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi üzerine kurgulanan çalışma, 1920-1939 arası Türk-Sovyet ilişkilerinin olumlu ya da olumsuz seyretmesinin nedenleri üzerine odaklanmaktadır. Araştırma kapsadığı alana göre dönemsel araştırma olup geçmişe yönelik araştırmalar kapsamına girmektedir. Çalışmada kaynak olarak arşiv belgeleri ve daha önce yapılan çalışmaların kullanılmış olması çalışmayı, kayıt araştırması yapmaktadır.

2. BULGULAR

2.1 Türkiye ve Sovyetler Birliği arasında 1920-1939 yılları arasında yapılan anlaşmalar

Tarihi süreçte zaman zaman savaflara, siyasi, ekonomik ve ticari krizlere neden olan Türk- Rus ilişkileri günümüzde de önemini korumaktadır. Türkiye ve Rusya coğrafi açıdan birbirlerine yakın olan iki ülke olmalarına rağmen toplumsal ve kültürel

mecrada birbirlerinden oldukça farklıdır. Farklılık, ülkelerin çıkarları söz konusu olduğunda görmezden gelinmiş ya da önemsenmemiştir. Ancak ne zaman iki ülke de birbirlerine ihtiyaç duymaz hale gelirse o zaman siyasi arenada dış bilemekten geri durmamıştır (Çolak, 2017). En iyi anlaştukları dönemde dahi Sovyet Rusya'nın Türkiye'ye şüpheyle baktığı, Yugoslavya ve Romanya hükümetlerinin askeri, siyasi ve iktisadi durumlarına dair bilgi topladığı ve Sovyet Rusya'ya karşı olan vaziyetlerini araştırmak üzere merkezi Berlin'de olmak üzere Ruslar tarafından bir komite kurduğu ve bu komitenin İstanbul'da da faaliyet gösterdiği görülmüştür (BCA, 30-10-0-0, 101/656/1, 15.11.1932). Geçmişten günümüze uzanan bu ilişkiler silsilesi yeni boyutlar ve anlamlar kazanarak gelecekte de devam edecektir. Bu başlık altında, Atatürk dönemi Türk-Rus ilişkileri sürecinde yapılan anlaşmalar, sonuçları ve iki ülkenin bu anlaşmalar sonucunda elde etmek istedikleri değerlendirilecektir.

Birinci Dünya Savaşı'nı bitiren anlaşmalarla Türkiye'nin itilaf güçleri tarafından yer yer işgal edilmesi Anadolu'da uzun soluklu mücadelenin başlamasına zemin hazırlamıştır. Türk komutanlarının işgallere karşı gösterdikleri başarılar, siyasi arenada meyvesini vererek hem dünyanın dikkatini Türklerin işgaller karşısındaki mücadelelerine çekmeyi hem de Rusya gibi Batılı bir ülkenin yöneticileriyle Türk temsilcilerin aynı masaya oturarak anlaşma yapmalarını sağlamıştır. Bu dönemde yapılan Moskova Anlaşması, Türk-Rus temsilcilerinin uzun süren ve zaman zaman kesilen görüşmeler sonucunda gerçekleşebilmiştir (Çolak, 2001). Her şeye rağmen Moskova Anlaşması diğer adıyla Dostluk ve Kardeşlik Anlaşması, *ulusların kardeşliği ilkesi ve her ulusun kendi geleceğini serbestçe saptama hakkına sahip olduğu* vurgulanarak 16 Mart 1921 tarihinde imzalanmıştır (BCA, 30-18-1-1, 3/29/13, 05.07.1921). Daha Milli Mücadele'nin ilk yıllarından itibaren başlayan dostluk ilişkisi Moskova Anlaşması ile sağlam zemine oturtulmuş ve Türk-Rus sınırı ana hatlarıyla belirlenmiştir (Arslan, 2015). Ancak Batum'un Misak-ı Milli sınırlarına dâhil olmasına rağmen Gürcistan'a verilmesine onay verilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde uzun tartışmalara neden olmuştur. Anlaşma şartları gereğince Batum limanından Türkiye'nin serbestçe yararlanabilmesi ve ticaret yapılabileceğinin belirtilmesi kısmen de olsa Meclis'te olumlu olarak karşılanmıştır. Bu madde dışında Moskova Anlaşması'na karşılık Meclis'te muhalefet oluşmamış tam tersi övgü ve alkışla karşılanmıştır (TBMM, 1. Dönem, C: 9, B: 11 (eht): 206-209, 01.03.1337). Moskova Anlaşması'ndan sonra Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan'la 13 Ekim 1921'de Kars Anlaşması imzalanmıştır. Doğu sınırlarının güvence altına

alınması Milli Mücadele'nin Batı sınırlarındaki başarısını desteklemiştir.

İki ülkenin iyi ilişkiler geliştirmesi esirlerinin değişimi noktasında da olumlu sonuçlar doğurmuştur. İki ülke arasında İade-i Üsera Mukavelenamesi imzalanmış ve esir değişimi hakkında kanun tasarısı hazırlanmıştır (BCA, 30-18-1-1, 3/29/14, 05.07.1921). Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyet Hükümeti ve Türk Hükümeti arasında imzalanan yardım anlaşması ile esirler sözleşmesi ikili ilişkilerin uzun soluklu devam etmesini sağlayan önemli adımlar olmuştur. (BCA, 30-10-0-0, 247/671/7, 13.10.1921). Karşılıklı esir değişimi bu süreçte yaşanan sorunlar arşiv belgeleri arasında yerini almıştır (BCA, 30-10-0-0, 6/32/1, 17.10.1923).

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından dünyada meydana gelen kutuplaşmalar, siyasi arenada yalnız kalmamak adına devletleri taraf aramaya zorlamıştır. Türk-Rus ilişkilerinin olumlu seyri iki devletin dünyadaki kutuplaşmalara karşılık birlikte hareket etmelerini ve 17 Aralık 1925 Tarafsızlık ve Saldırmazlık Antlaşması imzalamalarını sağlamıştır. Bu Antlaşma'nın en önemli yanı her iki devletin dünya siyasetinde yalnız kalmaları karşılığında birlikte hareket etmelerini sağlamak olmuştur. İki devlet de birbirine, başka ülkeler tarafından gelebilecek herhangi bir saldırıya karşılık tarafsız kalacaklarına ve diğerinin aleyhine olabilecek herhangi bir anlaşmaya imza atmayacaklarına dair güvence vermiştir. Bu süreçte Sovyet Rusya, kutuplaşan dünya siyaseti karşısında Türkiye'nin silah ve mühimmat sağlayabildiği ülke olmuştur (BCA, 30-18-1-1, 26/60/6, 09.11.1927). Savaş araç ve gereçlerinin satın alınabilmesi amacıyla Kanun'a muadil kanun tasarısı hazırlanmıştır (BCA, 30-18-1-1, 26/62/18, 16.11.1927). Silah ve mühimmat hakkında bilgi toplamak adına Sovyet Rusya'ya özel görevli yetkililer gönderilmiştir (BCA, 30-18-1-1, 26/69/20, 25.12.1927). Askeri alanda gelişme ve ilerlemenin sağlanması, araç ve gereçlerin tedarik edilmesi ve öğrenilmesi süreçlerinde Sovyet Rusya, Türkiye'nin önemli destekçisi olmuştur. Türkiye de Rus Devrimi'nden sonra kurulan rejime rağmen Rusya'nın yanında yer almış, farklı ülkelerle Sovyet Rusya arasında aracı olmuş ve ticari ve ekonomik ilişkiler sürdürmüştür. Ayrıca Sovyet Rusya'da yeni rejimin getirdiği sorunlar sistemin yerleştirilememesi, halkın huzursuzluğu, sanayinin geliştirilmesi ve ekonominin düzeltilmesi gibi sorunlar görülmekteydi. Bu sorunlar karşısında kendisine komşu olan, coğrafi öneme sahip bölgede yer alan her türlü tarımın yapılabileceği ve emperyalist güçlere başkaldıran Türkiye ile İkinci Dünya Savaşı'nın ayak seslerinin hissedildiği bir dönemde Tarafsızlık ve Saldırmazlık Anlaşması

imzalamak Sovyet Rusya açısından olumlu sonuçlar doğurmuştur. Nitekim Sovyet Rusya, dış ilişkilerinde barışı sağlamlaştırmak içişlerinde ise sanayide kalkınma hareketleri gerçekleştirerek rejimin geleceğini sağlam temeller üzerine inşa etmek istemiştir (Bekcan, 2013).

İkinci Dünya Savaşı'nın ayak seslerinin hissedildiği bir dönemde Sovyet Rusya'dan Güvercin İstasyonu ve savaş malzemeleri satın alınmış, alınan malın ücretinin TL karşılığında ödenmesi karara bağlanmıştır (BCA, 30-10-0-0, 51/336/16, 16.11.1935). Ayrıca Sovyet Rusya'dan Erzurum, Sarıkamış, Gümrü hattında kullanılmak üzere 10000 adet travers alınmıştır (BCA, 30-10-0-0, 153/80/8, 16.01.1936). Yapılan bu alışveriş her iki ülkenin rejimlerinin geleceği açısından önemli olmuştur.

Türk-Rus hükümetleri arasında imzalanan ve iki ülkenin de atılım ticari ilişkilerini geliştirmeyi amaçlayan anlaşma 11 Mart 1927 yılında Ticaret ve Seyrüseferin Anlaşması olarak tarihteki yerini almıştır (BCA, 30-18-1-2, 22/52/3, 19.07.1931). Ekonomik ve ticari kalkınmalar, her iki ülkenin gelişme ve ilerlemesini destekleyerek dünya siyasetinde güç toplamalarını ve yeni rejimlerinin sağlam temeller üzerine oturtmalarını kolaylaştırır. Bu amaçla imzalanan ticaret anlaşması iki ülke arasındaki ilişkilerin uzun bir süre daha sağlam adımlarla ilerlemesini sağlamıştır (Benhür, 2008).

Birinci Dünya Savaşı'nın sonuçları ve ardından yaşanan kutuplaşmalar, ülkelerin birbirine yaklaşımını etkilemiş bu süre zarfında Sovyet Rusya, Türkiye ve çeşitli komşu ülkeler arasında anlaşmalar yapılmış ve dostane ilişkiler kurulmaya çalışılmıştır (BCA, 30-10-0-0, 236/597/3, 07.05.1929). Buna rağmen her iki ülke de birbirlerinin dış siyasetteki eylemlerini, başka ülkelerle olan yakınlaşmalarını takip etmiş ve ileride başka ülkelerle yakınlaşmaların Türk-Rus ilişkisine etkisi üzerine araştırmalar yapmıştır (BCA, 30-10-0-0, 247/674/3, 07.01.1929).

İki ülkenin ilişkileri dış basında ilgi ve merakla takip edilmiş ve dönemin süreli yayınlarında yerini almıştır (BCA, 30-10-0-0, 13/74/4, 06.06.1932). (El-ehram gazetesi İsmet İnönü'nün 1932 yılında İtalya ve Sovyet Rusya'ya gerçekleştirdiği ziyaretlerin öneminden Türkiye'nin komşu ülkelerle gerçekleştirdiği dostane ilişkiler sayesinde Doğu ve Batı arasındaki ilişkilerde köprü görevi gördüğünden bahisle Türkiye'nin gelecekte bu siyaseti sayesinde daha da güçleneceğinden bahsetmiştir. Gazete yazısına göre Türkiye bu özelliği nedeniyle yakından takip edilmelidir (BCA, 30-10-0-0, 13/74/6, 13.06.1932). Moskova'da yayınlanan *İzvestiya* gazetesinde İnönü'nün ziyaretinden bahisle Türk-Rus

dostluğunun emperyalist ülkeler tarafından bozulmak istenildiğinin ancak Atatürk ve İnönü'nün önderliğinde Türkiye'nin emperyalist güçlere taviz vermediği, milli esaslar üzerine halk egemenliğine dayalı kurulmuş olan ülkeye Sovyet Rusya tarafından her türlü yardım ve desteğin yapılacağından bahsedilmiştir (BCA, 30-10-0-0, 248/677/9, 08.05.1932).

1920-1937 yılları arasında iniş ve çıkışlara rağmen olumlu yönde seyreden Türk-Rus ilişkileri 1938 yılından itibaren olumsuz yönde inişe geçmiştir. II. Dünya Savaşı'nın yaklaşması dünya ülkelerinin kutuplaşmasına neden olmuş ve birbirlerine hep şüpheyle yaklaşan Türk-Rus ilişkilerindeki olumlu seyri etkilemiştir. Ayrıca Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin imzalanması süreci olumsuz yönde etkileyen durum olmuştur. Nitekim Montreux Boğazlar Sözleşmesi şartları gereği Türkiye'nin Boğazlar üzerinde edindiği haklar, Türkiye'nin Karadeniz'e komşu ülkeler karşısında elini güçlendirmiştir. II. Dünya Savaşı ve ardından kurulan yeni düzen sürecinde Türk boğazlarının siyasi arenadaki rolü yadsınamayacak derecede önemli olmuştur. Tarihsel süreçte Boğazlar söz konusu olduğunda Rusya'nın Türkiye ile iyi ilişkiler içerisinde olması, Rusya'nın lehine sonuçlar doğurmuştur (Dinçer, 2023). Ancak II. Dünya Savaşı'nın ardından Sovyet Rusya'nın nüfuz alanında olan Gürcistan ve Ermenistan'ın Türkiye'nin toprakları üzerinde hak iddia etmeleri, Sovyet Rusya'nın Karadeniz'den kendi ülkesine olabilecek saldırılara karşı boğazlar üzerinde söz sahibi olmak istemesi iki ülke arasındaki ilişkiyi oldukça gerginleştirmiştir. Her şeye rağmen Sovyet Rusya yine çıkarları doğrultusunda zaman zaman Türkiye ile olan ilişkilerini dostane ilişkilere çevirmek adına boğazlar üzerindeki emellerini öteleme yoluna girecektir (BCA, 30-1-0-0, 61/376/17, 30.05.1953).

Türk-Rus ilişkileri sürecinde yapılan anlaşmalar ve ilişkinin olumlu seyri; dünya düzenindeki yeni oluşumlara, ülkelerin çıkarlarına, dış politikada edindikleri dostluklara, kurulan hükümetlere, iç siyasetlerine göre değişiklik göstermiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyet Rusya'nın siyasetinin yeni boyutlar alması, savunduğu fikirlerde önemli değişiklikler ve soğuk savaş döneminin başlaması Türkiye'yi yönünü Batıya dönmeye ve Amerika Birleşik Devletleriyle dostane ilişkiler kurmaya itmiştir. Sovyet Rusya'nın Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'nin Doğu sınırlarından toprak talep etmesi ve boğazlar üzerinde söz hakkına sahip olmak istemesi bunun en önemli nedeni olarak gösterilebilir. Ancak yapılan araştırma göstermektedir ki Rusya ve Türkiye adına tarihsel süreç içerisinde ne değişirse değişsin iki ülkenin dostane ilişkiler içerisinde olması

(birbirlerine şüpheyle baksalar bile) her iki ülkenin çıkarları için olumlu sonuçlar doğurmuştur.

2.2. Türk-Sovyet İlişkilerinin Ekonomiye Yansımaları

Türkiye ve Sovyet Rusya arasındaki ekonomik ve ticari ilişki farklı ürünler üretmeleri bakımından birbirlerini tamamlayıcı nitelikte olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, kuruluş aşamasında henüz sanayileşmemiş ve ham maddeye ihtiyaç duyan bir ülkedir ve Sovyet Rusya'nın zengin hammaddeleri Türkiye'nin sanayileşmesi açısından önemli olmuştur. Sovyet Rusya da gıda maddesine ve daha sonraki süreçte Türkiye'de üretilen tekstil ürünlerine ihtiyaç duymuştur. Türkiye'den Sovyet Rusya'ya gönderilen hammadde olarak derinin ticarete önemli yeri olmuştur (BCA, 30-10-0-0, 160/126/6, 10.10.1928). Türkiye bu yolla hem Sovyet Rusya'dan aldığı kredileri öderken diğer yandan sanayi kurmaya çalışmıştır. Ayrıca Çoruh bakır madeninden Sovyet Rusya'nın faydalanabilmesi sağlanmış ve Rus hükümeti bu amaçla Çoruh'a teknik heyet göndererek incelemelerde bulunmuştur (BCA, 30-18-1-1, 3/31/17, 01.09.1921). Türkiye'nin sanayileşmesi, tarımın geliştirilmesi Sovyet Rusya'nın ihtiyacı olan ürünlerin ihracı, iki devletin birbirleriyle olan menfaat ilişkisine hizmet edeceği düşünülmüştür. Böylelikle Sovyet Rusya ucuz iş gücüne sahip ve coğrafi açıdan kendine yakın olan Türkiye'den ürün almış ve satmıştır (Duman ve Samadov, 2023). Türkiye, tarımın geliştirilmesi amacıyla Sovyet Rusya'ya uzmanlar göndermiş ve uzmanlara raporlar hazırlatmıştır (BCA, 30-10-0-0, 200/362/11, 21.06.1932).

1927 Ticaret ve Seyrüseferin anlaşmasıyla iki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkiler hukuksal zemine oturtulmuştur (Özder, 2017). Bu tarihten sonra tüccarların haklarını korumak adına çalışmalar yürütülmüş, haksız yere zarara uğrayan tüccarların zararlarının karşılanması adına önergeler sunulmuştur (BCA, 30-10-0-0, 8/47/15, 21.04.1927). Sovyet Rusya'dan gelecek olan eşyalardan gümrük vergisi alınması konusunda düzenlemeler yapılarak kanun teklifi sunulmuştur (BCA, 30-10-0-0, 20/116/16, 08.05.1927). Kurulacak Ziraat ve Baytar Enstitülerinin yerlerinin belirlenmesi ve geliştirilmesi amacıyla Sovyet Rusya'dan alanında uzmanlar getirtilmiştir (BCA, 30-18-1-1, 25/42/3, 06.07.1927). Ticaretin ve ekonominin güçlenmesi adına atılan her adımın iki ülkenin çıkarlarına hizmet etmesi planlanmıştır.

1929 Dünya Ekonomik Krizi ile mücadeleye karşı Türkiye, Devletçilik politikasını ekonomi politikası olarak benimsemiştir. İsmet Paşa'nın 1932 yılında Moskova'ya gitmesi, Türk ekonomik politikalarının

şekillendirilmesine ve Türkiye'nin sanayileşme çalışmalarına Sovyet Rusya'nın ekonomik ve teknik destek vermesini sağlamıştır. Böylelikle Sovyet Rusya Türkiye'ye kredi verecek, Türkiye de kredi karşılığında mal ihracatı sağlayacak, Sovyet Rusya'ya buğday, mısır, tahıl ve baklagiller gönderecektir (Tokgöz, 2021). 1927 anlaşması gereği bu süreçte Sovyet Rusya'dan krediler alınmıştır (BCA, 30-10-0-0, 51/336/11, 03.12.1932). Türk-Rus ilişkilerinin dostane karşılıklı alışveriş boyutunda şekillenmesi, dış dünyanın gözünden kaçmamış yapılan yayınlarda *Rusya'nın Türkiye'deki ticaret mümesilli Odessa'da matbuata vaki beyanatında Türkiye Cumhuriyeti dâhilinde milli fabrika işlerinin arttığı ve Türkiye-Rusya arasındaki iktisadın genişlediği* belirtilmiştir (BCA, 30-10-0-0, 101/655/21, 26.03.1930). Sovyet Rusya'ya sanayi uzmanlarının gönderilmesi Sovyet Rusya'daki gelişmeleri rapor edilmeleri sanayileşmekte olan Türkiye açısından olumlu gelişmeler sayılabilir (BCA, 30-10-0-0, 129/926/11, 28.05.1933). Türk-Rus ilişkilerinde atılan ticari ve ekonomik adımlar, her iki ülkenin kendi çıkarları doğrultusunda ekonomik krizle mücadele etmeyi de hedeflemiştir.

Sovyet Rusya'da hayvanların yiyeceğinin hazırlanması, korunması, tarlaların masrafsız bir şekilde nasıl sulandığı konularında Rus Elçiliği köy ekonomisi etrafında incelemeler yaparak raporlar hazırlamıştır. Çok basit ve masrafsız olan tarla sulama cihazının birçok ülkede kullanılmasına rağmen nasıl olur da Türkiye tarafından bilinmediği elçilik tarafından hayretle karşılanmıştır (BCA, 30-10-0-0, 248/682/17, 01.07.1937). Tarımda ve hayvancılıkta Sovyet Rusya'da yapılan araştırmalar olumlu sonuçlanmıştır. Nitekim genelde Doğu ve Güney bölgelerinde yürütülen canlı hayvan ticaretinde zaman içerisinde artış sağlanmıştır (BCA, 30-10-0-0, 162/134/3, 24.02.1938).

Sovyet Rusya'dan pamuklu mensucat fabrikaları tesisatı alınmış ve bunların kurulumu için uzmanlar getirilerek Türk sanayi planı incelenmiştir (BCA, 30-18-1-2, 30/53/19, 13.07.1932). Ancak İsviçre'de çıkan *Neue Züricher Zeitung* gazetesinde Sovyet Rusya'dan satın alınmış olan tekstil makinalarının çok kötü olduğu buna rağmen bu makinaları nasıl Türkiye'ye sattığı yönünde makale yazısı yayınlanmıştır. 20 yıl müddetle faizsiz ancak yüksek fiyatla alınan makinaların istenilen kalitede olmaması Dâhiliye Vekâleti tarafından Başvekâlet Yüksek Makamlığına yazılan resmi yazıyla da eleştirilmiştir. İsmet İnönü'nün Sovyet Rusya'yı ziyaretinde Rus fabrikalarının gezdirilmesi, fabrikaların ve makinaların ihtişamlı gösterilmesi ve bu makinalardan Türkiye'ye de verilebileceğinin belirtilmesi üzerine makinanın iyi mi kötü mü

olduğundan anlamayanların duruma sevindiği ve İsmet İnönü'yü iknaya makinaların Türkiye tarafından alınmasının kabul edildiği ancak Türk-Rus dostluğuna dayanan ve sanayileşmenin ön planda tutulduğu bu dönemde alınan yanlış kararların Türk sanayisine zarar vereceği bu durumun Türk-Rus dostluk ilişkilerini olumsuz etkileyeceği belirtilmiştir. Resmi yazıya göre *Ruslar, Türkiye'yi Rus makinalarıyla az bir takat ve kabiliyetle bağlamışlardır* (BCA, 30-10-0-0, 171/187/26, 30.12.1935). Makalenin ve eleştirinin doğruluğu tartışılır, ancak Sovyet Rusya'dan temin edilen yardımlar döneme ve dönemin sunduğu şartlara göre şekillenmiştir. Sovyet Rusya, Türkiye'ye kapılarını açarak krediler veren, uzmanlar gönderen, Türkiye'den öğrenci ve uzman kabul eden, her türlü destek vermeye hazır bir ülke olmuştur.

Tekstilin geliştirilmesi, fabrikaların kurulması aşamasında da Sovyet Rusya'ya uzmanlar gönderilmiş, Kayseri'de Sümerbank'ın kurulması sürecinde dahi Sovyet Rusya'ya heyet gönderilerek buradaki gelişmeler yakından takip edilmiştir (BCA, 30-18-1-2, 47/58/19, 27.08.1934). Sümerbank sanayileşme sürecinde kaliteli ürün üretiminin en önemli adımlarından biri sayılabilir.

Türk-Rus ticari iş birliğinde sanayi ve ekonomik kalkınma hedeflenmiştir. Bu amaç doğrultusunda atılan diğer adımlar şöyledir;

- İktisat Vekili Celal Bayar, Sovyet Rusya'nın ekonomisini tetkik etmesi amacıyla sekiz kişilik özel heyetle Sovyet Rusya'ya gönderilmiştir (BCA, 30-18-1-2, 56/54/12, 25.06.1935) Zaman zaman uzmanlar, akademisyenler, öğrenciler vs. gönderilerek Rus sanayisi tetkik ettirilerek raporlar hazırlanmıştır.

- Ankara'da halka hizmet vermesi amacıyla Sovyet Rusya'dan otobüsler satın alınmıştır (BCA, 30-18-1-2, 52/14/13, 27.02.1935).

- Rize'de daha teknik yöntemlerle çay üretiminin artırılması adına Sovyet Rusya'da inceleme yapmaları amacıyla uzmanlar gönderilmiştir (BCA, 30-18-1-2, 85/91/11, 26.10.1938). Tarımdan sanayiye atılan her adımda Rus uzmanlarıyla görüşülmüş, Türkiye'ye getirilmiş ve Türk uzmanlar Sovyet Rusya'ya gönderilerek eğitim almaları sağlanmıştır.

- 1934-1938 yılları arasında Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda Türkiye'nin sanayileşmesi ve tarım ürünleri üretebilmesi sürecinde Sovyet Rusya'nın desteği alınmıştır. Kalkınma planları, Türkiye'nin eğitimden sanayiye toplumsal alanda kalkınmayı hedefleyen planlardır. Kalkınma planları tek tek incelendiğinde, belirlenen hedeflere her zaman istenilen düzeyde ulaşılmasa da Türk toplum ve ekonomik hayatında önemli derecede ilerlemeyi sağlamıştır. İlk planların hazırlanmasında ve

uygulama sürecinde Sovyet Rusya, Türkiye'nin en büyük destekçisi olmuştur. Türkiye'nin sanayiye gelişmesi Rusya'nın ihtiyacı olan ürünlerin buradan sağlanmasını temin edecek aynı zamanda sanayi gelişirken Sovyet Rusya'dan alınan kredilerle sanayi araç gereçlerinin temin edilmesi ticari ilişkileri geliştirecektir (Özder, 2017).

1338 (1922) yılında TBMM ile Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan Sosyalist Cumhuriyetleri Hükümetleri ve Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyet Hükümeti arasında Tiflis'te Demiryolları Mukavenamesi tasdik edilmiş ve 1341 (1925) yılında mukavenamenin tasdiki hakkında Mecliste kanun hazırlanmıştır (TBMM, 2. Dönem, C: 17, B: 100 (eht): 255, 12.04.134). Doğuda ulaşımın sağlanması, ticaretin yürütülmesi adına demiryolları hem savaş hem de barış zamanlarında dönemin en önemli ulaşım yolu olmuştur. II. Dünya Savaşına kadar giden süreçte demiryolu yapımlarında Rusya'dan araç-gereç ve uzman desteği alınmıştır (Korhan, 2012). Sağlanan bu desteğin Türkiye'nin demiryolu inşaatına önemli derecede katkı sağladığı ve bu durumun hem Rusya hem de Türkiye açısından ticareti geliştirdiği söylenebilir. Ayrıca yurdun korunması açısından da ulaşımın önemi bilinmektedir.

1937 Ticaret ve Denizcilik Anlaşması yenilenmiş ancak II. Dünya Savaşı'nın çıkması ve sonuçları Türk-Rus ticari ilişkilerinde uzun yıllar duraklama dönemini başlatmıştır (Tokgöz, 2011).

2.3. Türk Eğitim Sisteminin Temellerinin İnşasında Sovyet Rusya

Eğitime yüklenen anlam, insanın var olduğu günden itibaren neredeyse değişmeden varlığını sürdürmüştür. İnsan eğitimi, günümüzün bilimsel yaklaşımıyla anne rahmine düştüğü ilk günden itibaren başlamaktadır. Annenin sağlıklı olması, ruh halinin iyi olması, anne karnında çocuğa dinletirilen müzikler vs. bebeğin embriyo sürecinde başlayan eğitim olarak değerlendirilebilir. Dini öğretilerde de eğitim önemli bir yer tutmaktadır. Devletlerin toplumları şekillendiren, ona yön veren ve hedef gösteren her türlü öğretisinin temelinde eğitim yatmaktadır. Eğitimin bir tür itaat etmeyi de öğrettiği söylenebilir. Kurulu düzene ve rejime itaat devletlerin bekası adına elzem görülmüştür. Yeryüzünde varlık gösteren her devletin hemen hemen eğitime yüklediği anlamlar bu çerçevede şekillenmektedir. Bu nedenle Osmanlı Devletinden aldığı mirası, şekillendiren ya da değiştiren Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurucu kadrosu, eski eğitim sisteminin yerine yeniden yeni eğitim sistemi getirmeye ve temellerini atmaya öncelik vermiştir. Yönünü Batıya dönen ve toplumun gelecekte refahı için Batı medeniyetlerinin gelişimini,

hukuk yapısını, sosyal ve kültürel özelliklerini ve eğitim sistemini yakından takip etmek isteyen kurucu kadro; yurtdışına uzmanlar, akademisyenler, doktorlar ve öğrenciler göndererek araştırmalar yaptırmış ve Batı'yı mercek altına almıştır. Bu çerçevede bilimsel toplantılara katılmış, Türkiye'nin gelişmesi ve ilerlemesi adına en uygun kurum ve kuruluşlar oluşturulmuş, kanun ve yönetmelikler hazırlanmıştır. Türkiye tamda bu noktada Sovyet Rusya'ya öğrenci, öğretmen, bilim insanı ve uzmanlar göndermiştir (BCA, 30-18-1-1, 15/49/1, 05.08.1925). Sovyet Rusya'da inceleme yapmaları için Maarif Vekâletinden özel yetkiyle kişiler görevlendirilmiş, siyasi pasaportlar çıkartılmış ve Rusya'nın eğitim sistemi yakından takip edilmiştir (BCA, 30-18-1-1, 18/28/13, 09.05.1926). Türkiye'nin o sırada en çok güvenebileceği ülke Sovyet Rusya görülmektedir. Çünkü Batılı devletlerin Osmanlı Devleti toprakları üzerindeki paylaşımları ve bu paylaşımlar sonucu Anadolu'nun yer yer işgal edilmesi ve onlara karşı yürütülen bir bağımsızlık mücadelesi söz konusu olmuştur. Sovyet Rusya da o devletlere karşı emperyalizm mücadelesi yürütmüş ve Türkiye'nin haklı mücadelesinde onu desteklemiştir.

Kadınlara tanınan haklar onların eğitim sistemine dâhil edilmesi, milli eğitimde gösterilen modernleşme çalışmaları Rus bürokrasisi tarafından takdirle karşılanmıştır. Sovyet Rusya aynı zamanda Türk modernleşmesine destek verileceğini gerekirse materyal verileceğini, Türk gençlerine Sovyet Rusya'da eğitim verilebileceğini belirterek maddi ve manevi destekte bulunacaklarını ifade etmişler ve uygulamışlardır (Aslan, 2020).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin önemle üzerinde durduğu konulardan biri halkın sağlığı ve bu bağlamda okullarda öğretilmeye çalışılan beden terbiyesidir. Sağlıklı ve gürbüz çocuklar yetiştirme politikası dönemin en önemli çalışmaları arasındadır (Akin, 2019). Sağlıklı ve güçlü bir nesil güçlü devlet demektir. Böylelikle Türk sporcularının başarılı olmaları ve dünyaya isimlerini duyurmaları Türklerin adını ve namını da tüm dünyaya göstermek açısından önem arz etmiştir. Milli spora önem verilmiş, yurtdışına öğrencilerin gönderilmesi noktasında her türlü adımı atmaktan geri durulmamıştır. Bu amaçla Sovyet Rusya'da yapılacak müsabakalara Türk Futbol Takımı'nın gönderilmesine müsaade edilmiştir (BCA, 30-10-0-0, 144/35/3, 12.01.1926). İlerleyen tarihlerde de öğrenciler gönderilerek Türk sporunun ve sporcusunun geleceği hakkında raporlar hazırlanmıştır. Raporlarda Sovyet Rusya'nın Türk sporcularını takdir ettikleri ve gelecekte dünya şampiyonluğunu alabilecekleri belirtilmiştir. Ayrıca Türk sporundaki eksik ve aksaklıklar tespit edilerek bunlara yönelik acil alınması gereken önlemlerden

bahisle sporcunun asker gibi disiplinli olması gerektiği üzerinde durulmuştur (BCA, 30-10-0-0, 145/36/19, 18.10.1936). Rusların beden terbiyesine verdiği önem ve Rus spor teşkilatının incelenmesi adına Sovyet Rusya'ya Türk spor heyeti gönderilerek raporlar hazırlanmış ve bu doğrultuda buradaki spor uygulamalarının iyi ve kötü yanları keşfedilerek Türk sporunun iyi bir yere taşınması planlanmıştır (BCA, 490-1-0-0, 1105/36/1, 10.08.1937).

Köylü milletin efendisidir, düsturunu ilke edinmiş Cumhuriyet idaresi köylünün eğitim almasını ve şehir kültürüyle yetişen bireylerin köy hayatını tanımasını önceliğine alarak Rusya, Almanya, Bulgaristan gibi köy yaşamına önem veren bu nedenle eğitim ve seminerler düzenleyen ülkelere inceleme yapmak üzere görevliler göndermiştir. Sovyet Rusya'da köy kalkınmalarını destekleyecek sergi, Almanya'da şehirli çocukların köylerde çalıştırılmaları ve böylelikle köylü ve entelektüel gençlerin bir araya gelebilmesi, Bulgaristan'da köy çocuğunu yetiştirme okullarını görmek ve incelemek adına İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç özel izinle adı geçen ülkelere gönderilmiştir (BCA, 30-18-1-2, 84/70/9, 23.07.1938).

Türk tarımının geliştirilmesi, köylünün kalkındırılması ve Türk ekonomisinin güçlendirilmesi adına farklı ülkelere gönderilen uzmanlar, gittikleri ülkede yerinde inceleme yaparak uygulamaların eksik ve aksaklıklarını da inceleme fırsatı yakalamışlardır. Rus rejiminin köylüyü ziraat sahasında kollektifleştirmeye çalışmasının Rusya'da zengin tarım arazilerinin olması ve su ihtiyacının olmamasına rağmen köylüyü açlığa ittiği yönündeki raporların hazırlanması ve sunulması Rus tarımının olumlu ve olumsuz yönleriyle tanınarak Türk tarımının yol haritası çizilmiştir (BCA, 490-1-0-0, 609/111/5, 31.12.1933).

Siyasilerin, akademisyenlerin, öğrencilerin ve alanında uzman olan kişilerin Sovyet Rusya'ya gönderilmesi kültürel etkileşimi sağlamıştır. Türkiye, hemen her kongreye, sempozyuma davet edilmiş, Türk eğitim sisteminin şekillenmesine destekte bulunulmuştur. Ayrıca Türk sinemasının henüz yeni doğduğu bir dönemde Rus sinemacılığının 15. Yıl kutlamalarına Türkiye'nin davet edilmesi şüphesiz Türk sinemasının gelişmesi noktasında katkı sunmuştur (BCA, 490-1-0-0, 1221/55/3, 12.02.1935).

Eğitimde özenle üzerinde durulan konulardan biri de kadınların eğitim-öğretim hayatına dâhil edilmesi ve erkeklerle aynı haklardan yararlanabilmelerinin sağlanmasıdır. Bu bağlamda kadınlara örnek olması hem de yeni eğitim sisteminin şekillenmesi aşamasında Sovyet Rusya'da yapılan Uluslararası

Kimya Kongresi'ne Doç. Dr. Remziye (Hisar) Hanımın gönderilmesi kararlaştırılmıştır (BCA, 30-18-1-2, 47/54/6, 28.07.1934). Bu Türk kadının yeri ve konumu adına büyük bir adımdır. Türkiye'nin Türk kadınına yüklediği anlam ve bu bağlamda modernleşme çabaları Sovyet Rusya tarafından takdir edilmiş ve desteklenmiştir (Aslan, 2020). Örneğin; Sovyet Rusya, maddi desteğin yanında manevi destekle Türk hükümetine gönderdiği tebrik mesajlarıyla yapılan çalışmalarını takdir ve övgüyle ifade etmiştir. Ulusal Egemenlik Bayramı nedeniyle Sovyet Rusya Dışişleri Halk Komiseri Grigoriy Çiçerin, Hariciye Vekâletine yazdığı resmi belgede hâkimiyetin Türk milletine verilmesini, Türk milletinin Batılı Devletlerin boyunduruğu altına girmemiş olmasını, Türk milletinin gerek karada gerek denizde üstün başarılar sergileyerek hukuk hâkimiyetini gerçekleştirmesini tebrik etmiştir (TBMM, 1. Dönem, C: 24, B: 138 (eht): 507, 15.11.1338). Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin dördüncü içtima senesine girmesinden dolayı Sovyet Rusya'nın ilk Türkiye Büyükelçisi Semyon Aralov, kapitalist ve emperyalistlere karşı mücadele veren, Türk halkının kanuni ve hukuki haklarını tüm dünyaya tanıtmak amacıyla durmadan çalışan Türk halkını ve Türk hükümetini tebrik etmiştir. Ayrıca Rus köylü ve işçilerinin selamını ileten Aralov, Türk mücadelesinin henüz bitmediğini düşmanlara karşı Türk Milletinin ve onun temsilcisi Türkiye Büyük Millet Meclisinin her türlü zorluk ve engele karşılık daha üstün başarılar sergileyebileceğine dair sonsuz inanca sahip olduğunu belirtmiştir (TBMM, 1. Dönem, C: 28, B: 7 (eht): 45, 08.03.1339).

Türk-Rus yakınlaşması siyasi, ekonomik, eğitim, sağlık gibi hemen her alanı etkileyen sonuçlar doğurmuştur. Rus sağlık merkezlerinin yerinde incelenmesi amacıyla heyetler gönderilmiş ve Türk sağlık sisteminin şekillenmesine katkıda bulunulmuştur (BCA, 30-18-1-2, 12/41/14, 07.06.1930). Veterinerlik eğitimi veren Rus Profesörler Türkiye'de kurslar açmıştır. Özellikle tarım ve sanayiye ağırlık verilmiş ve kalkınmanın ilk hedefi olarak ekonomi belirlenmiş ve hem Türkiye'ye hem de yurtdışına uzmanlar getirilmiş ve gönderilmiştir (Aslan, 2020). Sovyet Rusya zaman zaman uluslararası kongrelerde Türk uzmanların katılmasını da istemiş ve yurtdışında farklı ülkelerde yapılan bilim toplantılarına Türk uzmanlar Sovyet Rusya tarafından özel olarak davet edilmiş, hatta uluslararası kongrelere katılmaları adına ısrar edilmiştir (BCA, 30-10-0-0, 229/541/8, 31.01.1932).

1933 SSCB Bilimler Akademisi bünyesinde Türkiye ile Bilimsel Bağlantıları Destekleme Komisyonu, 1934 Şarkiyat Enstitüsü bünyesinde Türkologlar

Cemiyeti kurulmuştur. Cemiyetin dil ve tarih çalışmaları günümüze kadar ulaşmıştır.

2.4. Komünizmin Türkiye Sınırlarına Sızmasını Önleme Çabaları

Türkiye, Milli Mücadele’de gösterdiği başarının ardından bağımsız bir devlet olma mücadelesi sırasında her ne kadar Sovyet Rusya’yla olan dostane ilişkilerine önem vermiş olsa da Türk toplumsal ve kültürel yaşamına komünizm rejiminin uyum sağlamayacağı düşüncesi ve bu rejim aracılığıyla Sovyet Rusya’nın içişlerine müdahale edebileceği endişesiyle Sovyet Rusya’ya karşı temkinli yaklaşmıştır. Nitekim Sovyet Rusya’nın desteğinin öneminin farkında olan Atatürk, onunla dostane ilişkiler içerisinde olmaya oldukça özen göstermiştir. Ancak komünizm temelleri üzerine inşa edilen Rus rejiminin Türkiye’nin toplumsal ve kültürel yapısına uygun olmadığı inancına sahip olmuş ve komünizmin Türkiye sınırlarına sızmasını önlemek amacıyla yoğun mesai harcamıştır. Böylelikle komünizm içerikli yayınlar yasaklanmıştır. Örneğin; Sovyet Rusya’da komünizm propagandası yapan *Yeni Fikir* gazetesinin Türkiye’ye girişi yasaklanmıştır (BCA, 30-18-1-1, 7/25/18, 22.07.1923). Ayrıca Rusça ve Türkçe *Yeni Hayat*, *Rençber*, *Komünist*, *Başkurt* gibi gazete ve dergiler yasaklanmıştır (BCA, 30-18-1-1, 7/30/11, 01.09.1923). Buna rağmen Sovyet Rusya, komünizmin propagandasını tüm dünyada yürüttüğü gibi Anadolu’da da yürütmeye çalışmıştır (BCA, 30-10-0-0, 247/671/26, 22.01.1924). İsmet İnönü 1932 yılında Sovyet Rusya’yı ziyaret ettiği sırada geziyi içeren sessiz bir film çekilerek “İsmet Paşa Rusya’da ne gördü?” başlığıyla gerek Sovyet Rusya’da gerekse Türkiye’de pazarlanmıştır (Aslan, 2021). Sovyet Rusya’nın (abartılı bir şekilde) gücü ve ihtişamının yer aldığı filmde işçi sınıfı, komünizm sembelleri özellikle dikkat çekici olmuştur. Türk hükümeti filmi Türkiye’de gösterilmesinde bir sakınca görmemesine rağmen film, Sovyet Rusya’ya duyulan güvensizliğin nedenini kanıtlar nitelikte tarihte yerini almıştır (BCA, 30-10-0-0, 146/43/19, 27.04.1933). Sovyet Rusya’nın Türkiye’de komünizm rejiminin uygulanamayacağını fark etmesi Türkiye ile olan ilişkilerinde mesafeli olmasına neden olmuştur. Ülkelerin çıkar ilişkilerinin çatışması soğukluğa neden olmuş ve bu süreç, Atatürk’ün ölümüne kadar artarak devam etmiştir. Buna rağmen Türkiye’de özellikle edebiyat ve sanatta komünizm rejiminin etkileri önemli derecede hissedilmiştir. Komünizm içerikli yayınlar Türk hükümetleri tarafından yasaklanmış, toplatılmış ve yakılmıştır. Sovyet Rusya’da çıkan *Zarya Vostoka* gazetesi ve Yugoslavya’da çıkan *Bülleten* dergisi bunlara sadece küçük bir örnek olarak verilebilir. 1940’larda Türk Talebe Birliği adresine gönderilen bu yayınlarla

birlikte, Anadolu’nun içlerine kadar sızdırılmaya çalışılan komünizm propagandasıyla mücadele etmek dönemin hükümetleri tarafından önem arz etmiştir (BCA, 30-10-0-0, 88/578/11, 23.06.1947). Yıllar geçse hükümetler değişse de komünizm tehdit olarak görülmüş ve komünizme yönelik her türlü eylem bastırılmaya çalışılmıştır. İlerleyen yıllarda siyasi arenada bu etkinin yadsınamayacak derecelere ulaştığı özellikle 1970 ve 1980’lerde acı olaylar olarak tarih sayfalarında yerini almıştır. Günümüzde komünizm destekçilerinin çok etkili olmasa da hatırı sayılır derecede bir yeri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Cumhuriyet Arşivi komünizmle mücadelenin şeklini ve boyutunu gösteren belgelerle doludur. Bu mücadele Türk-Rus ilişkilerinde ayrı bir boyutu oluşturmaktadır.

SONUÇ

Henüz Milli Mücadele’nin başlarında Sovyet Rusya’yla iletişime geçilmeye çalışılması, Hariciye Vekili Bekir Sami Bey’in gönderilmesi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ni kuran kadronun ileri görüşlülüğü sayesinde gerçekleşmiştir. 1923-1939 arası Sovyet Rusya ve Türkiye arasındaki dostane ilişkilerin izlerini Devletin hemen her kurumunda görmek mümkündür. Sağlık, edebiyat, ekonomi, eğitim vb. gibi birçok alanda hissedilen etkileşim iki devletin sınırlarıyla ilgili konularda, yapılan barış anlaşmalarında bir araya gelmelerini II. Dünya Savaşı’nın etkilerinin hissedildiği bu süreçte aynı masaya oturup birlikte karar almalarını ve anlaşmalara birlikte imza atmalarını sağlamıştır.

Pamuk, tekstil, iplik fabrikalarının kurulması, işletilmesi araç ve gereçlerin temini sürecinde Rusya, Türkiye’nin yardımcısı ve destekçisi olmuştur. Rusya’dan silah, mazot alımı sağlanmıştır. Alınan malzemelerin çoğu Sovyet Rusya’dan temin edilen kredilerle olmuştur. Bir yandan Sovyet Rusya’dan kredi alınarak borçlanılmış diğer yandan Sovyet Rusya’dan temin edilen ürünlerle Rus ekonomisine katkı sağlanmıştır. Sovyet Rusya tarafından Türkiye’ye bu dönemde verilen krediler faizsiz, uzun vadeli olmuştur. ayrıca kredilerin geri ödenmesi geleneksel Türk tarım ürünleriyle yapılmıştır.

Devlet Demiryolları için Sovyet Rusya’dan alınan destek sayesinde yol yapımı hızlanmış, devletin doğu illerine ulaşımı kolaylaşmış ve sınırların güvenliği sağlanmıştır. Uzun yıllar tekstil ürünlerinde marka olan Sümerbank’ın kurulma aşamasında Sovyet Rusya’nın desteği sayesinde Türkiye’nin sanayileşme sürecine katkıda bulunulmuştur. Her türlü savaş malzemesinin tamiri ve temininde Sovyet Rusya’nın desteği sağlanmıştır. Türk havacılık sektörünün temelleri atılırken Sovyet uçakları Türkiye’ye gelerek tecrübe uçuşları yapmış ve Türk havacılığının

özendirilmesi ve teşvik edilmesi adına önemli etkileri olmuştur. Hatta Rus hükümeti tarafından bir adet motorsuz spor uçağı hediye edilmiştir (BCA, 30-18-1-2, 40/75/3, 23.10.1933).

Uzun yıllar süren savaşların ardından yok olma eşiğine dayanan yıkık imparatorluğu devralan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucu kadrosu, Milli Mücadele'yi dünya devletlerine karşı verirken, askerden askeri araç gereçlerin eksikliğine, sanaysiz ve ekonomik yetersizlik içerisinde ve savaşlardan yorgun düşmüş bir milletle plan ve program dâhilinde ülkeyi işgallerden kurtarmayı başarabilmiştir. Dünya tarihinde eşi benzerine az rastlanan mücadele ve mücadeleden başarıyla çıkılması ancak güçlü bir irade ve milletle gerçekleştirebilirdi. Sovyet Rusya'da meydana gelen rejim değişikliği şüphesiz Milli Mücadele'nin temellerini sağlamlaştırmıştır. Şüphesiz Sovyet Rusya da sınırlarında, meydana gelen Milli Mücadelenin ve kurulan yeni rejimin olumlu sonuçlarını yaşamıştır. Dikkat edilmesi gereken en önemli husus, Sovyet Rusya'dan para ve silah yardımı istenilirken elinde yeterli insan ve malzeme gücü bulunmayan yenilikçi kadronun Sovyet Rusya'nın himayesine girmeden iki eşit ülke olarak masaya oturması ve anlaşmalar yapmasıdır. 1938'den sonra Sovyet Rusya'da değişen fikriyatın, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'ye karşı takındığı düşmanca yaklaşımın uzun vadede Rusya açısından doğurduğu yıkıcı sonuçlar ayrı bir çalışmada değerlendirilebilir.

Her şeye rağmen Atatürk hiçbir zaman tam anlamıyla Ruslara güvenmemiş ve her zaman dış politikada yürüttüğü dostane ilişkilerle Türkiye Cumhuriyeti Devletini dış siyasette barış yanlısı bir ülke yapma yolunda önemli adımlar atmıştır. Nitekim Atatürk'ün Sovyet Rusya'ya mesafeli yaklaşımının tarihi dayanakları mevcuttur. Örneğin; Rusya'nın Dersim isyanını desteklediğine yönelik haberler 1930'ların sonuna doğru arşiv belgelerinde yerini almıştır (BCA, 30-10-0-0, 115/803/36, 13.09.1937). Rus istihbaratın İstanbul'da faaliyet göstermesi 1930'larda Kafkaslarda Türklere yönelik yürüttükleri siyasi faaliyetler ve bunun sonucunda Türklerin mülteci olarak Türkiye'ye sığınmaya çalışmaları ve bazı mültecilerin Rus askerleri tarafından ateşe maruz kalmaları Türk-Rus ilişkilerinin dostane ilişkiler yürüttükleri döneme denk gelmesi Rusların o dönemde ne kadar samimi olduklarının göstergesidir (BCA, 30-10-0-0, 116/810/1, 10.10.1933). Ancak her şeye rağmen günümüzde dahi Türk-Rus ilişkilerinin dostane seyri iki ülke açısından ekonomik, kültürel, ticari turizmin ekonomik getirileri açısından olumlu sonuçlar doğuracaktır ve tarih bunun en önemli kanıtıdır.

KAYNAKÇA**A) Arşiv Belgeleri**

- BCA, 30-10-0-0, 200/362/11, 21.06.1932.
BCA, 30-1-0-0, 61/376/17, 30.05.1953.
BCA, 30-10-0-0, 101/655/21, 26.03.1930.
BCA, 30-10-0-0, 101/656/1, 15.11.1932.
BCA, 30-10-0-0, 115/803/36, 13.09.1937.
BCA, 30-10-0-0, 116/810/1, 10.10.193.
BCA, 30-10-0-0, 129/926/11, 28.05.1933.
BCA, 30-10-0-0, 13/74/4, 06.06.1932.
BCA, 30-10-0-0, 13/74/6, 13.06.1932.
BCA, 30-10-0-0, 144/35/3, 12.01.1926.
BCA, 30-10-0-0, 145/36/19, 18.10.1936.
BCA, 30-10-0-0, 146/43/19, 27.04.1933.
BCA, 30-10-0-0, 153/80/8, 16.01.1936.
BCA, 30-10-0-0, 160/126/6, 10.10.1928.
BCA, 30-10-0-0, 162/134/3, 24.02.1938.
BCA, 30-10-0-0, 171/187/26, 30.12.1935.
BCA, 30-10-0-0, 20/116/16, 08.05.1927.
BCA, 30-10-0-0, 229/541/8, 31.01.1932.
BCA, 30-10-0-0, 236/597/3, 07.05.1929.
BCA, 30-10-0-0, 244/650/11, 26.05.1932.
BCA, 30-10-0-0, 247/671/26, 22.01.1924.
BCA, 30-10-0-0, 247/671/55, 23.10.1924.
BCA, 30-10-0-0, 247/671/6, 29.06.1921.
BCA, 30-10-0-0, 247/671/7, 13.10.1921.
BCA, 30-10-0-0, 247/674/3, 07.01.1929.
BCA, 30-10-0-0, 248/677/9, 08.05.1932.
BCA, 30-10-0-0, 248/682/17, 01.07.1937.
BCA, 30-10-0-0, 51/336/11, 03.12.1932.
BCA, 30-10-0-0, 51/336/16, 16.11.1935.
BCA, 30-10-0-0, 6/32/1, 17.10.1923.
BCA, 30-10-0-0, 8/47/15, 21.04.1927.
BCA, 30-10-0-0, 88/578/11, 23.06.1947.
BCA, 30-10-0-0, 83/550/27, 11.04.1932.
BCA, 30-18-1-1, 15/49/1, 05.08.1925.
BCA, 30-18-1-1, 18/28/13, 09.05.1926.
BCA, 30-18-1-1, 25/42/3, 06.07.1927.
BCA, 30-18-1-1, 26/60/6, 09.11.1927.
BCA, 30-18-1-1, 26/62/18, 16.11.1927.
BCA, 30-18-1-1, 26/69/20, 25.12.1927.
BCA, 30-18-1-1, 3/29/13, 05.07.1921.
BCA, 30-18-1-1, 3/29/14, 05.07.1921.
BCA, 30-18-1-1, 3/31/17, 01.09.1921.
BCA, 30-18-1-1, 7/25/18, 22.07.1923.
BCA, 30-18-1-1, 7/30/11, 01.09.1923.
BCA, 30-18-1-2, 12/41/14, 07.06.1930.
BCA, 30-18-1-2, 22/52/3, 19.07.1931.
BCA, 30-18-1-2, 30/53/19, 13.07.1932.
BCA, 30-18-1-2, 40/75/3, 23.10.1933.
BCA, 30-18-1-2, 47/54/6, 28.07.1934.
BCA, 30-18-1-2, 47/58/19, 27.08.1934.
BCA, 30-18-1-2, 52/14/13, 27.02.1935.
BCA, 30-18-1-2, 56/54/12, 25.06.1935.
BCA, 30-18-1-2, 84/70/9, 23.07.1938.
BCA, 30-18-1-2, 85/91/11, 26.10.1938.

- BCA, 490-1-0-0, 1105/36/1, 10.08.1937.
BCA, 490-1-0-0, 1221/55/3, 12.02.1935.
BCA, 490-1-0-0, 609/111/5, 31.12.1933.
TBMM, 1. Dönem, Cilt: 24, Birleşim: 138 (eht), 15.11.1338.
TBMM, 1. Dönem, Cilt: 28, Birleşim: 7 (eht), 08.03.1339.
TBMM, 2. Dönem, Cilt: 17, Birleşim: 100 (eht), 12.04.1341.
TBMM, 1. Dönem, Cilt: 9, Birleşim: 11 (eht), 01.03.1337.

B) Telif ve Tetkik Eserler

- Akın, Y. (2019), *Gülbüz ve Yavuz Evlatlar*, İletişim Yayınevi, İstanbul.
- Arslan, A. A. (2015), "Moskova Anlaşması ve Türkiye'nin Kuzey-Doğu Sınırı", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (2): 1-20.
- Aslan, C. (2020), "Atatürk Döneminde Türkiye ve Rusya Arasındaki Eğitim İlişkileri", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8 (22): 18-38.
- Aslan, G. (2021), "Başvekil İsmet Paşa'nın Sovyetlerle İş Birliğine Evet, Komünizme Hayır Seyahati ve Neticeleri (26 Nisan-9 Mayıs 1932)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 68: 1-53.
- Bekcan, U. (2013), "Devrimden Sonra: Bolşeviklerin Zorunlu Dış Politikası 1917-1925", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 68 (4): 73-102.
- Benhür, Ç. (2008), "1920'li Yıllarda Türk-Sovyet İlişkileri: Kronolojik Bir Çalışma", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 24: 277-313.
- Çolak, B. (2007), "Atatürk Dönemi Türk-Rus İlişkileri", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*, Edirne.
- Çolak, İ. (2001), "Moskova Antlaşmasına Giden Yol: Milli Mücadele Dönemi TBMM Bolşevik İlişkileri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 17 (49): 23-48.
- Diñçer, M. (2023), "Montrö Sözleşmesi Bağlamında Karadeniz'de Türkiye-Rusya İlişkileri", *Uluslararası İlişkiler ve Politika Dergisi*, 3 (1): 50-67.
- Duman M. ve Samadov, N. (2003), "Türkiye ile Rusya Federasyonu Arasındaki İktisadi ve Ticari İlişkilerin Yapısı Üzerine Bir İnceleme", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(6): 25-47.
- Erdinç Tokgöz, (2021). *Dünden Bugüne Türkiye-Rusya Ekonomik İlişkilerde Üç Büyük*, *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (1), s. 6-14.
- Gönlübol, M. ve Sar, C. (1990), *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- Kinross, L. (2018), *Atatürk/Bir Milletten Yeniden Doğuşu*, Çeviren: Necdet Sander, Altın Kitaplar, İstanbul.
- Korhan, T. (2012), "Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında Türk-Rus ticari ve ekonomik ilişkiler üzerine", *Abant İzzetbaysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(24): 91-104.
- Kolesnikov, A. (2010). *Atatürk Dönemi Türk-Rus İlişkileri*, Çeviren: İlyas Kamalov, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- Özder, F. (2017), "Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı Ekseninde Atatürk Dönemi Türk-Sovyet Ekonomik ve Ticari İlişkiler", *Atatürk Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 60: 143-170.
- Şamsutdinov, A. M. (1999). *Mondoros'tan Lozan'a Türkiye Ulusal Kurtuluş Savaşı 1918-1923*, Çeviren: Ataol Behramoğlu, Doğan Kitapçılık, İstanbul.
- Tokgöz, E. (2011), "Dünden Bugüne Türkiye-Rusya Ekonomik İlişkilerinde Üç Büyük Dönem", *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1): 5-14.
- Topsakal, İ. (2016), "Tarihi Süreçte Rusya-Türkiye İlişkileri", *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 3(2): 33-53.
- Yılmaz, S. ve Yakşi, A. (2016), "Osmanlı Devletinden Günümüze Türk-Rus İlişkileri", *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(17): 9-57.

EXTENDED ABSTRACT

Purpose

Many studies have been carried out by both Turkish and foreign researchers on Turkish-Russian Relations from past to present and continue to be carried out. Turkish-Russian relationship; The geographical locations of both countries are of strategic importance in terms of their economic and commercial relations. Throughout history, two countries making peace agreements or agreements in the political arena for their own interests have had positive or negative consequences. The aim of the study is to examine the social, cultural, and economic reflections of the positive relations developed with Soviet Russia during the establishment of the Republic of Türkiye. Despite many studies on the subject, examining Turkish-Soviet relations in the Atatürk period from different dimensions and evaluating their effects adds unique value to the study.

Design/Methodology/Approach

During the research process, documents from the Prime Ministry Republic Archive were scanned in order to Access primary sources and the relevant parts were used in the study. The documents in Ottoman Turkish were translated into modern Turkish by the author. The minutes were accessed from the official website of the Turkish Grand National Assembly Library and Archive Services Directorate and were used as reference in the study. In addition, memoris, copyrights, and research Works on the subject

were examined and relevant sources were used as references in the research. The study, based on qualitative research method, focuses on the reasons for the positive or negative course of Turkish-Soviet relations between 1920 and 1939. The research is periodic research according to the field it covers and falls within the scope of retrospective research. The use of archive documents and previous studies as sources in the study makes the study record research.

Findings

Turkish-Russian relations, which have occasionally caused wars, political, economic and commercial crises throughout history, still maintain their importance today. Although Turkey and Russia are two countries geographically close to each other, they are quite different from each other in social and cultural terms. However, despite everything, relations based on geographical proximity and mutual benefit have made themselves felt in every field such as economy, social, education and trade.

Russia has been Turkey's assistant and supporter in the process of establishing and operating cotton, textile, and yarn factories and supplying tools and equipment. Weapons and diesel fuel were purchased from Russia. Most of the materials purchased were with loans obtained from Soviet Russia. On the one hand, it borrowed Money from Soviet Russia and on the other hand, it contributed to the Russian economy with products procured from Soviet Russia. The loans given to Turkey by Soviet Russia during this period were interest-free and long-term. In addition, the loans were repaid with traditional Turkish agricultural products.

Thanks to the support received from Soviet Russia for the State Railways, road construction accelerated, transportation to the eastern provinces of the state became easier and the security of the borders was ensured. Thanks to the support of Soviet Russia during the establishment of Sümerbank, which has been a brand in textile products for many years, it contributed to the industrialization process of Turkey. Soviet Russia's support was provided in the repair and supply of all kinds of war materials. While the foundations of the Turkish aviation industry were being laid, Soviet aircraft came to Turkey and made experience flights and had a significant impact on encouraging and promoting Turkish aviation. In fact, an engineless sports plane was given as a gift by the Russian government.

The founding staff of the Republic of Turkey, which took over the ruined empire that was on the verge of extinction after many years of wars, fought the War of Independence against the World states, within a plan and program, with a nation that was deprived of industry, economically insufficient, and tired of wars, due to the lack of soldiers and military equipment. He managed to save the country from invasions. Successful recovery from this unprecedented struggle and struggle could only be achieved with a strong will and nation. The regime change in Russia undoubtedly strengthened the foundations of the war of Independence. Undoubtedly, Soviet Russia also experienced the positive results of the War of Independence and the new regime established within its borders. The most important point that needs to be taken into consideration is that while asking for Money and weapons aid from Soviet Russia, the innovative cadre who do not have sufficient manpower should sit at the table and make agreements as two equal countries without coming under the protection of Soviet Russia.